

Pornografiens dobbelte obskønitet

Lille note om pornografi, udsigelse og litteratur

MORTEN KYNDRUP

I

Da æstetikken omsider bliver sat på begreb i løbet af det attende århundrede, bliver den forstået som læren først om en særlig form for sanselig perception (Baumgarten), og dernæst om en ganske bestemt type dobbeltrettet relation mellem den perciperende og det perciperede (Kant). Der er tale om særlige måder at opfatte på, om egenskaber ved den menneskelige opfattelsesevne, fremkaldt i omgangen med særlige udtryk eller tilstande i det menneskeskabte eller i naturen. Isolationen af disse figurer er – helt utilfældigt – samtidige med samfundets uddifferentiering af en relativt autonom sfære for den slags: kunsten.

II

Men æstetikken fokusering på perceptionen bliver hurtigt vendt på hovedet. Samtidig med at autonomisættelsen fastholdes, fører romantikerne æstetikken ind i, hvad der langt senere bliver kaldt dens emotivt-referentielle paradigme. Dybdemodellerne holder deres indtog: Æstetiske udtryk anses for at *vise tilbage* til store subjekter, iført store ideer. Kort sagt til "indhold" større end de selv. Reception bliver til afkodning: det egentlige ligger *bag*. Den filosofiske æstetik giver sig, i den såkaldt spekulativt teoretiske tradition, til at begribe kunstværket fremfor alt som et særligt privilegeret vehikel for *sandhed*. Det ulyksalige og konfliktfyldte ægteskab mellem kunsten og sandheden indgås og cementeres dermed. Kunstnerne bliver til genier, til særligt ophøjede og værdifulde individer. I stigende grad ikke for hvad de kan, men for hvad de er, hvad de repræsenterer. Begribelsen af kunstværker, ikke mindst

den professionelle, får form af en afkodningsbevægelse ned mod det af et givet værk udtrykte. Hermeneutikken bliver det altoverskyggende forståelsesparadigme. En dansk digter med ører kalder det vrængende for "profitlæsning". Men selvfølgelig først langt senere.

III

For helt så entydig er denne velkendte historie jo ikke. For det første lever tanken om overfladesansning hårdnakket videre ved siden af den spekulative æstetiks svulstige sandhedsmetaforik og kunstneres stadig mere opulente selvophøjelse. Modsætningen mellem sandhedspræntationen på den ene side, og den kroniske bortvendthed, autonomikonstruktionen indebærer på den anden, bliver i løbet af det tyvende århundrede uudholdeligt smertefuld for mange kunstnere. Med avantgarde-bevægelser, modernisme, koncept og appropriation forsøger man at bekæmpe snart sandheden, snart bortvendtheden (dvs. kunstnerne gør, ikke filosoferne, kunstvidenskaben og formidlerne: for dem er både sandhed og bortvendthed ensbetydende med fast arbejde, hvis trivialitet man i bekvemmelighedens navn let kan overse).

I den kamp ser det ud som om autonomien holder bedre end sandheden. Selvom man – pleonastisk og paradoksalt – opfinder en "receptionsæstetik" på vejen, kan det se ud til at æstetikken er på vej til igen at få betydnings*handlinger* som genstand, se ud til at skilsmissen fra sandheden endelig finder sted, alt sammen i hvad der er blevet kaldt det "enunciative paradigme" på kanten til det enogtyvende århund-

rede. En del af prisen har været kunstens totale objektuelle afdifferentiering og – paradoksalt – at store dele af den har afskåret sig selv fra enhver sansemæssig fascination. Og dermed fra det brede publikum. Men det er sandsynligvis kun en overgang.

IV

Hvad har alt dette med skrevet pornografi at gøre? Svaret er: Intet. Det er ikke mindst det, der gør pornografiens position så intrikat.

Pornografi har ét og kun ét formål: At fremkalde en følelse af seksuel opstemthed hos sin læser. Det gør pornografien på forskellige måder ved at beskrive seksuelle optrin eller situationer, som læseren så enten identificerer sig ind i eller bliver voyeuristisk tilskuer til. Men kvalitetskriteriet er udelukkende diskursens *virkning*, og kun dens virkning i denne bestemte henseende. Pornografien er ligeglad med sandhed, den er ligeglad med ophavsmanden, den er ligeglad med bevæggrundenes ædelhed eller det modsatte, den er ligeglad med ideologierne, den er ligeglad med intertekstualiteten, den er ligeglad med litteraturen, og den er ligeglad med sig selv. I pornografiens udsigelseskonstruktion er alle instanser smeltet sammen om dette ene: at være middel til fremkaldelse af en bestemt effekt hos modtageren.

V

Det er herved pornografiens obscenitet bliver dobbelt. Den ene side af pornografiens obscenitet er selve dens proto-offentlige fremvisning af akter og fantasier, som i vores kultur – i det mindste i en periode – har været emfatisk bundet til det allermest intime rum. Mange mennesker føler sig stadigvæk krænkede over konfrontationen med alle former for en-til-en fremvisninger af seksualitet – til trods for at denne må siges i ordets alleregentligste betydning at være naturlig for alle mennesker. Men pornogra-

fiens anden obscenitet er, i hvert fald i visse kredse, i virkeligheden langt værre. Den består i, at pornografien så åbenlyst blæser på repræsentationens tvang. Pornografien gider end ikke lade som om den har et budskab, en sandhed, en kommunikativ forpligtelse: Den vil kun virke, og det vil den på tværs af alle konventionelle, mentale afkodningsmekanismer. Og det værste er at den faktisk virker: Den krænker sin modtager ved at reducere ham eller hende til objekt for en kalkuleret effekt, som opstår hinsides intellektets kontrolmekanismer. Især

for såkaldt dannede mennesker er dette en ubærlig krænkelse. Derfor har den slags også altid haft travlt med i skrift og tale at forsikre hinanden om, at pornografi ikke siger *dem* noget.

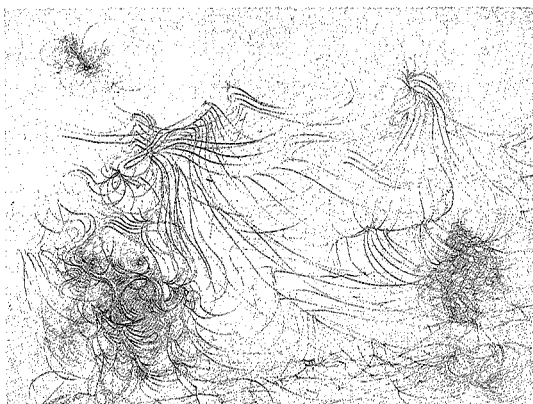
VI

Forsøg på at undslippe krænkelsen antager da også fra tid til anden absurde former. Man forsøger at spinde pornografien ind i akkurat det

repræsentationsparadigme som den vender sig fra. Så kan man anklage pornografien for at være kvindedefjendsk, børnefjendsk, dyrefjendsk eller sågar mandefjendsk med henvisning til det den fremviser. Man har sågar forsøgt at fremstille politisk korrekt pornografi, hvori alt hvad der fremstilles bliver holdt inden for rammerne af den herskende opfattelse af hvad det er tilladt at mene.

Den slags mislykkes naturligvis. Thi pornografien er ligeglad med om dens mentale billeder er socialt acceptable: Bare de virker. Pornografiens brugere er også ligeglade: De bruger porno på grund af dens virkning og ikke på grund af dens politiske korrekthed.

Ligeså patetisk dumt er kravet om at blande pornografi "naturligt" ind i anderledes motiverede diskurser. Argumentet lyder, at det ikke gør noget at et eller andet virker erotisk stimulerende, hvis bare det er motiveret i en handling eller en konstruktion, der

HANS BELLMER: Uden titel. Tegning 1945

selv igen er motiveret af andet end det blotte ønske om at ophidse. Man skal med andre ord have legitimeret pornografiens virkning. På den recept har også mange såkaldt anerkendte forfattere skrevet kvasi-pornøse småstykker. Resultatet har næsten altid været på én gang dårlig pornografi og dårlig litteratur. Pornografien er en krænkelse, ja en modsigelse af selve det litteraturens paradigme, der har været herskende det seneste par hundrede år i vores kultur.

VII

De seneste tredive år er den skrevne pornografi blevet trængt umådeligt i baggrunden af billedpornografien. Det skyldes først og fremmest de enorme distributionsmuligheder, som hjemmevideoens udbredelse åbnede. Billedpornoen har desuden umiddelbare virkningspotentialer i særklasse fordi det – bl.a. på grund af det obligatoriske *money shot* – lykkes den at fremstå som noget reelt, noget ikke-symboliseret. Billedpornoens ægteskab med det heller ikke længere højkulturelle fjernsynsmedie dæmper tillige en række af de problemer, som den skrevne pornografi har i forhold til litteraturen. Billedpornoens styrke: den umiddelbare effekt af den visuelle konfrontation med seksualakten, kan imidlertid også på længere sigt blive dens svaghed. I takt med at selve fremvisningen igen-igen bliver en stadig mere naturlig del af omgivelserne, sker der alt andet lige en nedslidning af dens virkning. Det åbner måske nye

muligheder for den skrevne pornografi, der jo også kan arbejde med lyset slukket.

VIII

For øjeblikket trives den mest forskellige steder på nettet. Her skrives flittigt, men i mange tilfælde er der mere tale om personer, der forsøger at udleve deres egne fantasier ved at beskrive dem, end om egentlig pornografi. Selvom beskrivelse af personlige fantasier sagtens kan virke ophidsende på andre, så er rigtig pornografi sindrigt og velkalkuleret orienteret mod sin virkning og ikke andet. Der er eksempelvis grænser for, hvor ubehjælpsomt pornografi kan være skrevet, hvis den skal virke. Ikke af formallitterære grunde, men sproglige konstruktioner kan kvalitetsdifferentieres også uden for spørgsmålet om litterær kvalitet.

IX

Måske: med billedpornoens tendentielle trivialisering og med det enunciative paradigmes nyudpegning af æstetiske kvaliteter som handlingsbårne, og som relaterede til bredere områder end blot kunstens – måske, med dette paradigmes tendens til at befordre en sofistikeret teknisk

nyudvikling af udsigelseskonstruktionerne, herunder af deres komplekse effektivitet og dermed af hele vores begreb om "litteratur" – måske kunne alt dette pege i retning af en nyudvikling af den avancerede skrevne pornografi. Det ville da være skönt.

HANS BELLMER: Uden titel. Tegning 1963